

Hangisi Önce Gelir: Demokrasi mi Büyüme mi?*

Ali Cem Göz

*Arş. Gör.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi ABD*

Günümüz dünyasında birçok zengin ülke demokratik, birçok diktatörlük ise fakirdir. Birleşik Devletlerde demokrasi, ekonomik özgürlüğü -özel mülkün korunması ve bireylerin mal ve hizmetleri gönüllü değiştirebilme yeteneğine sahip olması ile karakterize edilmiş bir ortamdır- destekleyen siyasal kurumlarla birlikte işlemektedir. Bununla birlikte, demokratik ülkeler, zengin olanları bile, çoğu zaman ekonomik özgürlüğe ayak bağı olan ve büyümeye zarar veren yeniden dağıtım politikaları uygulamaktadırlar. Bundan dolayı, birçok iktisatçının ekonomik özgürlüğün büyümeyi desteklediğini kabul etmesine rağmen, daha çok siyasal özgürlüğün (daha fazla demokrasinin ve siyasal hakların) ekonomik performansı arttırdığı konusunda aynı derecede netlik bulunmamaktadır.

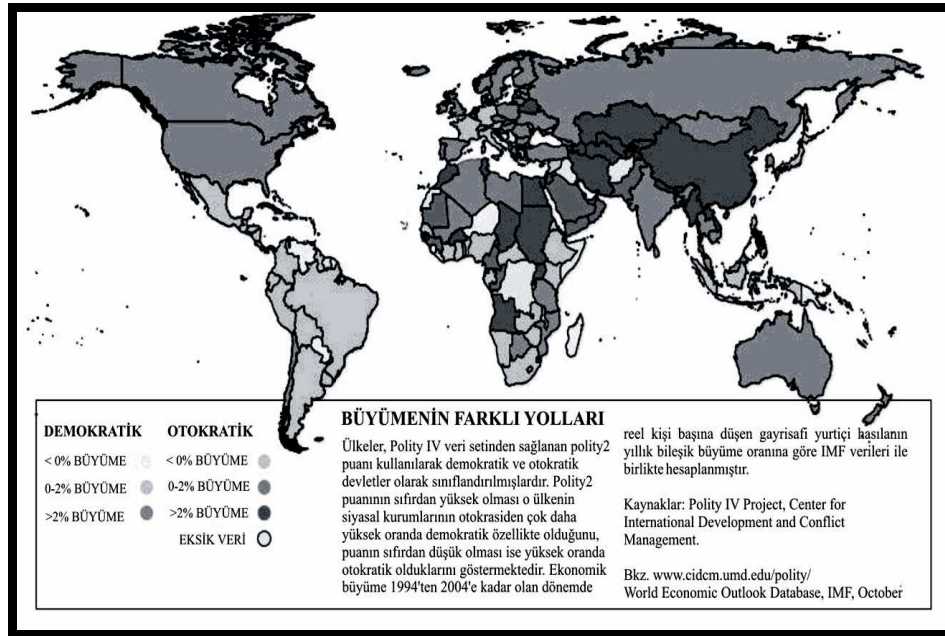
Ekonomik büyüme, hem fiziki hem de beşeri sermaye birikiminin başlıca sonucudur. Sermaye birikimi, siyasal kurumlara bağlı olan uygun kamu politikaları tercihlerine duyarlıdır. Klasik bir çalışmada, iktisatçı Robert Barro demokratik kurumların devlet gücünü frenlemeyi sağlayarak politikacıların servet biriktirme ve gözden düşmüş politikalar yasalaştırma becerilerinin üstüne kısıtlamalar getirdiğini öne sürmektedir. Bu kısıtlamaların ekonomik özgürlüğü güçlendirmeye yardım ettiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, otoriter yönetimlerde politikaları vasıtasıyla kurumsal kısıtlamalara ihtiyaç olmadan ekonomik özgürlükleri güçlendirebilirler, bunun örneklerinden biri General Augusto Pinochet'in Şili'de yönetimde olduğu dönemdir.

Barro, 1960'tan 1990'a kadar olan dönemde, yaklaşık 100 ülkede yaptığı çalışmasında, düşük düzeyde siyasal özgürlük seviyesinde siyasal

* Bu makale St. Louis Merkez Bankası'nda çalışan iktisatçı Ruben Hernandez-Murillo ve hisse senedi analisti Christopher J. Martinek'in Nisan 2008'de The Regional Economist dergisinde yayımladıkları "Which Came First-Democracy or Growth?" isimli makalenin Türkçe tercümesidir.

haklarda ortaya çıkan bir artışın devlet üzerine sınırlamalar getirerek ekonomik büyümeyi artırabileceğini bulmuştur. Fakat orta düzeyde demokrasi seviyesini başarmış ülkelerde siyasal haklarda daha sonra ortaya çıkacak artışların gelirin yeniden dağılımı konusunda yükselen endişelere bağlı olarak büyümeyi frenleyebileceğini kaydetmiştir. Serbest piyasaların mevcudiyeti, hukukun üstünlüğü, eğitim ve kişi başına düşen gelirin başlangıç seviyesi sağlandıktan sonra demokrasinin büyüme üzerindeki toplam etkisinin ise az da olsa olumsuz olduğu sonucuna varmıştır.

Barro'nun çalışması bir ilk olmasa da, bulguları, iktisatçılar arasında yakın dönemde yapılan birçok araştırmada devam eden tartışmayı alevlendirmiştir. Bir görüş demokrasiyi kabul etmenin -veya daha genel olarak yönetim üzerinde fren ve denge uygulayan siyasal kurumların varlığının- fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yapmayı desteklediğini ve bunun büyümeye yol açtığını ortaya koymaktadır. İkinci bir görüş ise tersine belirli bir ekonomik gelişme seviyesine ulaşmanın ülkeleri daha iyi kurumlar oluşturmaya ittiğini öne sürmektedir¹.

Kurumsal Görüş

¹ Bu makalede alternatif görüşlerin iki destekçisi olan Acemoğlu ve Glaeser arasında devam etmekte olan tartışma ele alınmıştır, kaynakçada belirtilen 13 Mart 2007 tarihli Wall Street Journal Online'da yer alan makaleyi de okuyunuz.

İktisatçılar Daron Acemoğlu, Simon Johnson ve James Robinson siyasal kurumların ekonomik performansını desteklediği görüşüne katılmaktadırlar. Bu yazarlar, birçok ülke örneğinde devlet kamulaştırmalarına* (siyasal kurumlar adına yapılan) karşı koruma önlemleri ile ekonomik performans (kişi başına reel gelire göre ölçülmüştür) arasında güçlü bir bağ olduğunu bulmuşlardır. Ancak, daha zengin ülkeler daha iyi kurumları tercih edebileceği için, güçlü bir bağın olması daha iyi kurumların mutlaka daha iyi ekonomik performans sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Bu geri besleme etkisini ortadan kaldırmak için, Acemoğlu ve ortak yazarları eski Avrupa sömürgeleri üzerinde çalışmışlar, bu ülkelerdeki şu anki ekonomik performansın Avrupalı yerleşimciler tarafından tesis edilen kurumlardan şekillendirilen mevcut siyasal kurumlara bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir.

Yazarlar siyasal kurumların oluşmasına farklı biçimlerde yol açan iki çeşit sömürgeleştirme stratejisine işaret etmişlerdir. Bunun ilk şekli hammadde-maden sağlayıcı (extractive) devletlerin oluşturulmasıdır. Bu sömürgelerde ana amaç, koloninin sahip olduğu kaynakların çoğunu Avrupalı devletlere transfer etmektir. Bu kolonilerde oluşturulan kurumlar özel mülkün korunmasını pek fazla temin etmemiş ve devlet kamulaştırmalarına karşı kısıtlamalar uygulamamıştır. Meksika ve Latin Amerika'daki İspanya sömürgeleri ile Kongo'daki Belçika sömürgesi bu durumun örnekleridir.

İkinci sömürgeleştirme stratejisinde, Avrupalı yerleşimciler (sömürgeleştirilecek ülkeye) çok sayıda göç etmiş ve orada kendi anavatanlarındakilere benzer kurumlar oluşturmuşlardır. Bu kurumlar özel mülkün korunması ve devlet kamulaştırmalarına karşı kısıtlamaların üzerinde durmuştur. Bu sömürgeleştirme biçiminin örnekleri Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleridir.

Yazarlar, her iki sömürgeleştirme stratejisinin erken dönemlerinde benimsenen kurumların sömürgelerin bağımsız hale gelmesinden sonra bile sürdürüldüğünü bulmuşlardır. Hammadde-maden sağlayıcı devletlerde, bağımsızlık sağlandıktan sonra, yeni yönetici sınıf var olan kurumları sürdürmeyi ve kendi çıkarlarına kullanmayı bunları alternatif modelle değiştirmenin maliyetine göre daha uygun bulmuştur. Demokrasi-odaklı sömürgelerde, devlet denetimlerini uygulayacak ve özel mülkiyeti güvence altına alacak kurumların kuruluş maliyeti sömürge yönetimi tarafından karşılandığı için, yeni bağımsız ülkenin hammadde-maden sağlayıcı modele geçmektense bu kurumları sürdürmesi daha kolay olmuştur.

Kalkınmacı Görüş

* **Çevirmenin Notu:** Acemoğlu, Johnson ve Robinson "devlet kamulaştırmaları" kavramı ile kamulaştırmanın yalnız esas anlamını kastetmemişlerdir. Devlet kamulaştırmaları kavramının içeriğine; yatırımı teşvik etmede ve büyümeyi sağlamada önemli rol oynayan bağımsız yargı, mülkiyet hakları kanunu, eğitime girişte eşitlik ve sivil hakların güvenceye alınması gibi kurumsal düzenlemelerde söz konusu olan engellemeler girmektedir.

İktisatçılar Edward Glaeser, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes ve Andrei Shleifer, ekonomik büyümenin demokrasiyi ve daha iyi kurumların benimsenmesini özendirdiğini ve bunlara karşı olmadığını öne süren ikinci görüşü savunmaktadırlar. Ayrıca beşeri sermaye birikiminin siyasal kurumlara göre ekonomik büyümede daha önemli bir etken olduğunu belirtmektedirler. 1960'tan 2000'e kadar olan dönemde birçok ülkeyi incelemiş ve bu ülkeleri dört kategoriye ayırmışlardır: otokrasiler, kusurlu otokrasiler, kusurlu demokrasiler ve istikrarlı (veya mükemmel) demokrasiler. Demokrasi ölçütleri ise, siyasal katılım, rekabet, idari personel alımında rekabet ve aleniyet, idarenin sınırlandırılması gibi kurumsal ve davranışsal göstergelerin oluşturduğu bileşimi içeren temel devlet uygulamalarıdır.

Glaeser ve ortak yazarları, 2000 yılında yüksek eğitim düzeyine sahip neredeyse bütün ülkelerin istikrarlı demokrasiler olarak sınıflandırıldığına ve neredeyse bütün istikrarlı demokrasilerdeki yüksek eğitim düzeyine sahip olduğuna dikkat çekmişlerdir. Tersine, iktisatçılar diktatörlükle yönetilen ülkelerin neredeyse hepsinin eğitim düzeyi düşük olduğunu görmüşlerdir. Yazarlar, ayrıca eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak demokrasilerin – birçoğu mükemmel düzeyde olmasalar bile- daha da yaygınlaştığını fark etmişlerdir. Büyüme açısından bakıldığında 1960 yılında fakir ülkelerin birçoğunun diktatörlükle yönetildiğinden söz etmişlerdir. Bu dönemi izleyen 40 yılda, fakir ülkelerin büyüme oranları çeşitlilik göstermiş ve bir kısmı diktatörlüklerle yönetilmeye devam etmelerine rağmen yoksulluktan kurtulmayı başarmışlardır. Onlara göre bu durum, kurumlar tarafından diktatörlere getirilen sınırlamaların büyüme yol açmadığının, aksine diktatörlerin mülkiyet haklarının korunmasını sağlayan politikaları tercih etmesinin fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yapmayı teşvik ederek büyüme yol açtığının kanıtını oluşturmaktadır. Yazarlar Çin'in devlet üzerinde kurumsal kısıtlamalar var olması nedeniyle değil, uygun siyasal tercihler yapmasının sonucu olarak ekonomik büyüme sağlayan bir diktatörlük örneği olduğundan bahsetmektedirler.

Demokrasinin Dolaylı Etkileri

Demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etkisinin olup olmadığı bir kenara bırakılırsa, Glaeser ve ortak yazarları tarafından altı çizilen demokrasi ve beşeri sermaye ilişkisi birçok diğer çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Siyaset bilimciler Matthew Baum ve David Lake, demokrasinin beşeri sermayenin iki genel belirleyeni ve ögesi olan halk sağlığı ve eğitim hizmetleri üzerindeki etkisi vasıtasıyla büyüme üzerinde doğrudan olmayan etkileri olduğunu bulmuşlardır. Halk sağlığı ve eğitim hizmetleri özel şirketler tarafından sağlanıyor olsa bile geniş bir sosyal yayılıma sahiptir, bu yüzden bu alanlardaki yatırımların kamu politikasının etkisi altında olması gerekmektedir. Baum ve Lake, demokratikleşme oranının yükselmesinin fakir ülkelerde kadınların ortalama yaşam süresinin artmasına neden olduğunu

buna karşın daha gelişmiş ülkelerde kadınların ortaöğretime kaydolma oranını arttırdığını bulmuşlardır. Yazarların demokrasinin büyüme üzerinde doğrudan bir etkisini bulamamasına rağmen, ortalama yaşam süresi ve ortaöğretimin kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıladaki artış üzerinde pozitif etkileri olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Demokrasi İhracı

Demokrasinin ve siyasal kurumların büyümeyi doğurduğu veya tersine ekonomik gelişmenin ülkeleri daha iyi kurumlar oluşturmaya sürüklediği konusu üzerinde yapılan tartışmalar devam edeceğe benzemektedir. Fakat Barro ve diğerlerinin işaret ettiği gibi, bu tip analizler özellikle beşeri sermaye seviyesi düşük gelişmekte olan ülkelere demokratik kurumları ihrac etmenin uygulanabilirliği ve istenebilirliği ile ilgili önemli sonuçlara sahiptir. Başlangıç olarak Batı ekonomik sisteminin serbest piyasa ve özel mülkiyetin güvenliğinin sağlanmasının önemi gibi temel ayırt edici özelliklerini desteklemek daha kolay (veya akıllıca) olabilir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. A., 2001, "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation", *The American Economic Review*, Kasım, Cilt: 91, No: 5, s. 1369-1401.
- Barro, R. J., 1996, "Democracy & Growth", *Journal of Economic Growth*, Mart, Cilt: 1, No: 1, s. 1-27.
- Baum, M. A. & Lake, D., A., 2003, "The Political Economy of Growth: Democracy and Human Capital", *American Journal of Political Science*, Nisan, Cilt: 47, No: 2, s. 333-347.
- Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopezde Silanes, F. & Shleifer, A., 2004, "Do Institutions Cause Growth?", *Journal of Economic Growth*, Eylül, Cilt: 9, No: 3, s. 271-303.
- The Wall Street Journal Online, 2007, "Is Democracy the Best Setting For Strong Economic Growth?", [http://online.wsj.com/public/article_print/SB117330214622129995.html], e.t. 13 Mart 2007.

